

Hvordan kan vi i vores sprogbeskrivelser og sprogteorier inkorporere mobilitet? Og hvordan kan vi gøre det uden at negligere, at sociale og geografiske steder rent faktisk betyder noget for os alle? Det er spørgsmål som disse, mine kollegaer og jeg i øjeblikket forsøger at besvare i vores forskning.

SPROG, KROP OG STED

PIA QUIST

NORDISK FORSKNINGSPROJEKT, AFD. FOR DIALEKTFORSKNING, KØBENHAVNS UNIVERSITET

En af de største udfordringer for dialektforskning og sociolingvistik i dag er det faktum, at moderne mennesker bevæger sig socialt og geografisk. Det har moderne mennesker naturligvis gjort længe – også før de blev kaldt moderne. Alligevel opererer sprogforskningen i overvejende grad med, at sprogbrugere er stedsstabile og ikke mobile. Man tegner streger på kort, som viser, hvor der tales på den ene eller den anden måde, og man placerer sprogbrugere i sociale kategorier som mand-kvinde, ung-gammel, arbejder-middelklasse og så videre – i hvert fald i en meget grov udlægning, for sprogforskere ved naturligvis godt, at sådanne kategorier ikke er statiske størrelser. Alligevel mangler vi fortsat grundlæggende viden om sprogs rolle og funktioner i forbindelse med, at vi flytter os, hvad enten det drejer sig om geografiske bevægelser over større afstande (for eksempel i forbindelse med migration) eller kortere afstande (for eksempel i forbindelse med pendling på tværs af landsdele og regioner) eller sociale bevægelser i forbindelse med uddannelse og social opstigen eller det modsatte, social deroute. Hvordan kan vi i vores sprogbeskrivelser og sprogteorier inkorporere

mobilitet? Og hvordan kan vi gøre det uden at negligere, at sociale og geografiske steder rent faktisk betyder noget for os alle? Det er spørgsmål som disse, mine kollegaer og jeg i øjeblikket forsøger at besvare i vores forskning.

SPROG OG STED

En af måderne at indkredse problemstillingen på er ved at undersøge de ideologier, der dels har betydet, at sprogforskningen har været træg til at indarbejde mobilitet, og dels betyder, at folk knytter sprog og mennesker til steder. Det ligger nemlig dybt forankret i vores kultur at knytte sprog til geografiske steder og til bestemte grupper af mennesker. Man kan tale om en sprog-krop-sted-binding, som gennemsynder vores måder at tænke og tale om sprog på. For det første forbinder vi sprog til steder: vi opfatter sproget dansk som naturligt hørende til det geografiske sted Danmark, århusiansk til Århus og grønlandsk til Grønland. Og omvendt, vi forventer, at steder (lande, regioner, byer) har deres egne sprog. Det naturlige sprog på Bornholm må være bornholmsk og i København må det være københavnsk, hvad det så end er. Men forbindel-

sen mellem steder og sprog er historisk; nogle ville kalde den forestillet eller ideologisk. Den reelle forbindelse mellem sprog og steder er i hvert fald nem at problematisere. Dansk, for eksempel, tales i mange områder uden for det område, vi kalder Danmark. Det bruges dagligt af mennesker i for eksempel Grønland, i de store enklaver af dansktalende i London og i Sydspanien og der undervises i dansk ved universiteter i hele verden. Og i det geografiske område, vi kalder Danmark, tales der som bekendt mange flere sprog end blot dansk. For København alene er der opgørelser, der viser, at der tales over 120 forskellige sprog. Og på Bornholm er virkeligheden, at der tales ligeså meget – hvis ikke mere – københavnsk som der tales traditionel bornholmsk dialekt.

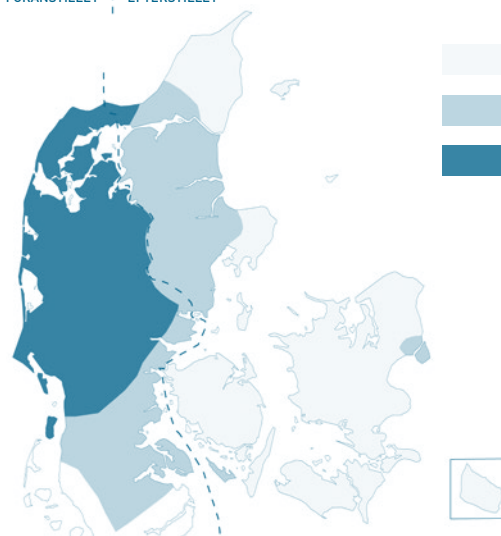
KROP OG STED

Vi knytter også mennesker – eller kroppe – til steder. Nogle kroppe i Danmark tilskrives en mere naturlig tilknytning til den danske geografi end andre. Krop-sted-koblingen er en stærkt virkende ideologi, som blandt andet har med race og etnicitet at gøre. Den er grundigt undersøgt og beskrevet af antropologer, minoritetsforskere og mange andre, men den er også vigtig for sprogforskere at undersøge kritisk. Der er for eksempel blandt almindelige mennesker stærke holdninger til, hvad en 'rigtig' køberhavner eller bornholmer er, altså hvem der tilskrives en naturlig forbindelse til den københavnske eller bornholmske geografi, og det har så igen indflydelse på, hvem der opfattes som autentiske talere af 'ægte' københavnsk eller bornholmsk. I praksis er det dog umuligt at afgøre, hvad 'ægte' københavnsk eller bornholmsk er, blandt andet fordi variationen altid vil være stor mellem generationer og forskellige socialgrupper.

SPROG OG KROP

Det er også en almindelig opfattelse – også blandt mange sprogforskere – at vi alle har et, og kun et, personligt eller autentisk sprog. Det er typisk det sprog eller den dialekt, man lærte tidligst livet. Men denne "en krop-ét sprog-kobling" kan vi også pille fra hinanden. Moderne sprogbrugere er nødt til at benytte sig af flere sprog og en lang række af sproglige registre. De fleste benytter som minimum engelsk til hverdag, for eksempel på job eller uddannelse, og man møder engelsk i film, musik, reklamer, brugsanvisninger og så videre. Derudover skifter man sprog afhængig af, hvor og hvem man taler med. Når sprogforskere analyserer

DEN BESTEMTE ARTIKEL ER
FORANSTILLET | EFTERSTILLET

GRAMMATISK KØN OG DEN BESTEMTE ARTIKEL

- 3 KØN
- 2 KØN - FÆLLESKØN OG INTETKØN
- 2 KØN EFTER VESTJYSKE REGLER

faktisk sprogbrug, viser det sig derfor at være umuligt at afgøre, hvornår der tales autentisk eller "som personen selv". Sprog-krop-sted-bindingen er en stærk ideologi og har været det i århundrede. Men sammenknytningen af sprog, sted og mennesker tager nye former i det sen-moderne samfund karakteriseret ved globalisering og social og geografisk mobilitet. I stedet for blot at pille koblingen fra hinanden, eller helt forkaste den, er det måske mere interessant at prøve at forstå, hvordan den fungerer i praksis. Stedet spiller (stadig) både en praktisk og symbolsk rolle for sprogbrugere, men, måske til forskel fra tidligere, er sprogforskere nødt til at forholde sig til sprogbrugeres de facto tilknytninger og holdninger til de steder, som sprogforskeren forbinder dem med. I det globaliserede og super-diverse samfund, som nogle kalder det, giver det nemlig ofte bedst mening at forstå koblingerne mellem sprog, kroppe og steder som handlinger, altså noget vi gør og hele tiden skaber og genskaber i vores daglige praksisser. Derfor undersøger vi i øjeblikket, hvordan sprog-krop-sted-koblingen skabes og opretholdes, idet vi undersøger sprogbrug i sammenhæng med sprogbrugeres sociale orienteringer og identiteter.

Traditionelle dialektforskelle kan illustreres på dialektkort med tydelige grænser mellem forskellige sprogtræk. Her er det et kort over forskelle i bøjning af grammatisk køn og brugen af bestemt artikel. Vest for den stiplede linje har man sat den bestemte artikel foran navneordet, for eksempel æ hus og æ stol, og øst for linjen har man anvendt efterstillet artikel, huset, stolen. Kortet viser et billede af et sprogsamfund med stedsstabile sprogbrugere. Der er ingen brud på koblingen mellem sprog, krop og sted. Men en sprogbeskrivelse, der skal inkorporere mobilitet, må nødvendigvis benytte sig af andre metoder end dialektkortet til at beskrive sproglig variation.

Quist, Pia 2010: Untying the language-body-place connection: A study on linguistic variation and social style in a Copenhagen community of practice. I: P. Auer & J.E. Schmidt (eds.): Language and Space. Berlin: De Gruyter Mouton, 632-648.